Tro og samfund i Grønland

I 300-ÅRET FOR HANS EGEDES ANKOMST

Redigeret af Aage Rydstrøm-Poulsen, Gitte Adler Reimer og Annemette Nyborg Lauritsen

Tro og samfund i Grønland
i 300-året for Hans Egedes ankomst

Tro og samfund i Grønland
i 300-året for Hans Egedes ankomst

Udgivet med støtte fra
Dronning Margrethes og Prins Henriks Fond
Grønlands Selvstyre
Ilisimatusarfiks Publikationsfond

Redigeret af
Aage Rydstrøm-Poulsen, Gitte Adler Reimer og Annemette Nyborg Lauritsen

Aarhus Universitetsforlag

Tro og samfund i Grønland i 300-året for Hans Egedes ankomst
© Forfatterne og Aarhus Universitetsforlag 2021
Omslag: Jørgen Sparre
For- og bagsideillustration: Hans Egede-statuen, Nuuk (1922). Bronze, 285 × 107 × 144 cm. Replika af statue ved Frederiks Kirke (Marmorkirken) i København (1913) af August Wilhelm Saabye (1823-1916).
Foto: Jørgen Chemnitz.
Helsides fotos: Jørgen Chemnitz.
Tilrettelægning og sats: Ryevad Grafisk
Bogen er sat med ITC Legacy Serif Std
E-bogsproduktion: Narayana Press, Gylling

ISBN 978 87 7219 567 4 (epdf)

Aarhus Universitetsforlag
unipress.dk

Bogen er udgivet med støtte fra:
Dronning Margrethes og Prins Henriks Fond
Grønlands Selvstyre
Ilisimatusarfiks Publikationsfond

Denne bog er beskyttet i medfør af gældende dansk lov om ophavsret.
Kopiering til undervisningsbrug må kun ske efter aftale med Copydan Tekst & Node.

FAGFÆLLE-
BEDØMT

/ I henhold til ministerielle krav betyder bedømmelsen, at der fra en fagfælle på ph.d.-niveau er foretaget en skriftlig vurdering, som godtgør denne bogs videnskabelige kvalitet.
/ In accordance with requirements of the Danish Ministry of Higher Education and Science, the certification means that a PhD level peer has made a written assessment justifying this book's scientific quality.

Indhold

9 **Forord**
Af Gitte Adler Reimer

11 **Introduktion**
Af Aage Rydstrøm-Poulsen

1. Åbning

25 **Efterspil**
Af Hulda Zober Holm

2. Hans Egede og begyndelsen

A. INUITTERNE OG HANS EGEDE

31 **Kalâler – et oprindeligt inuit ord?**
Af Juaaka Lyberth

41 **Hans Egede – fra Lofot-prest til "Grønlands apostel"**
Af Hallgeir Elstad

57 **Vejen til himlen – den tidlige grønlandske katekismus**
Af Flemming A. J. Nielsen

77 **Naturlig teologi, missionsstrategi og naturhistorie hos Hans Egede**
Af Kathrine Kjærgaard

B. HANS EGEDE OG HERRNHUTERNE

89 **Qaajarnaqs indflydelse på Brødremissionens udvikling i Grønland**
Af Henrik Wilhjelm

103 **Hans Egede, the Moravians and the Greenlanders. Communication during a crisis at the edge of the world**
By Joanna Kodzik

3. Udvikling og vækst

A. KRISTENDOM OG KIRKE

125 **Hans Lynges syn på kristendom og kirke – et studie af udvalgte skuespil, hørespil, teaterskitser og billeder**
Af Birgit Kleist Pedersen

143 **Grønlandsk kirkeret i et retshistorisk perspektiv – fra Hans Egede til i dag**
Af Morten Nornild

B. MEDMENNESKELIGHED OG SOCIALT ARBEJDE

171 **Ildsjæle og aktivister – bistandsværger for tvangsanbragte grønlændere i Danmark**
Af Annemette Nyborg Lauritsen

189 **Sjælesorg i fængslet – et indblik i mødet med grønlandske indsatte i Herstedvester Fængsel**
Af Benny Birk Mortensen

205 **Kirken som social aktør i samfundet – et historisk rids over 300 års diakoni og socialt arbejde i den grønlandske kirke**
Af Gimmi Olsen

223 **Trosbaseret socialt arbejde i Grønland – en socialpolitisk legitimering af kristendommen**
Af Steven Arnfjord

C. NATIONALDRAGTEN

237 **Kristendommens indflydelse på den vestgrønlandske kvindedragt – inspiration fra moden i Europa**
Af Rosannguaq Rossen

D. SAMFUND OG SELVSTÆNDIGHED

259 **Hans Egede, Inussuk og Selvstyret**
Af Gert Mulvad

261 **Grønlands placering i kongeriget**
Af Mads Fægteborg

301 **Grønland på vej – adskilt fra Danmark 1940-1945**
Af Troels Riis Larsen

315 **Global Greenlanders – evolutionen af en grønlandsk udenrigspolitik i et foranderligt Arktis**
Af Rasmus Leander Nielsen

331 **Et selvstændigt Grønland – drømmerier eller virkelighed? En samtale med Kaj Kleist**
Af Rasmus Leander Nielsen & Annemette Nyborg Lauritsen

4. Hans Egede i dag

343 **"To seek out these poor sheep wandering in a land of darkness" – Hans Egede in English, French and German texts from the 18th century until today**
By Jan Borm

359 **Hans Egede i det offentlige rum, i billeder og tekst**
Af Jette Rygaard

389 Et karaktermord
Af Thorkild Kjærgaard

399 Forestillinger om Hans Egede: fra radiospil til en hovedløs statue – Hans Egede set igennem de sidste 50 år i de grønlandske medier
Af Aviaq Fleischer

423 Hans Egede – en grusom kolonisator eller Grønlands apostel?
Af Camilla Kleemann-Andersen

5. Om forfatterne

Forord

Af Gitte Adler Reimer

I 2016 bragte *Sermitsiaq* en artikel ved journalisten Kurt Kristensen med overskriften "Nedtælling til 300 året for Hans Egedes ankomst", hvor man bl.a. bad om *Ilisimatusarfiks/Grønlands Universitets* svar på, hvilke bidrag til markeringen af 300-året man havde i tankerne. Svaret fra Aage Rydstrøm-Poulsen var, at man planlagde at udgive en bog om Hans Egede, "en bog som også kan rumme kritiske holdninger til, hvad Hans Egedearven betyder i dagens Grønland". Denne bog foreligger nu.

Vi er meget taknemmelige for, at 24 forfattere har bidraget så fint til bogen, som fra mange synsvinkler og aspekter fortæller om tre århundreders historie fra Hans Egedes ankomst 3. juli 1721 til i dag. Bogen er med til at tegne et billede af en udvikling og en vækst frem til det Grønland, som vi kender i dag, og den afspejler de forskellige opfattelser og meninger, der brydes herom.

Endelig vil vi gerne udtrykke vores store taknemmelighed til *Dronning Margrethes og Prins Henriks Fond, Grønland Selvstyre,* og *Ilisimatusarfiks Publikationsfond,* som med deres generøse støtte har gjort det muligt at udgive denne bog.

Tag godt imod bogen – til oplysning, til inspiration og til diskussion!

Dette materiale er ophavsretsligt beskyttet og må ikke videregives

Annemette Nyborg Lauritsen

Aviaq Fleischer

Benny Birk Mortensen

Birgit Kleist Pedersen

Camilla Kleemann-Andersen

Flemming A. J. Nielsen

Gert Mulvad

Gimmi Olsen

Gitte Adler Reimer

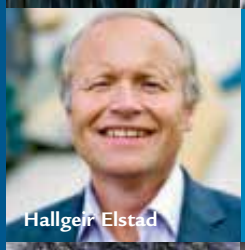
Hallgeir Elstad

Henrik Wilhjelm

Hulda Zober Holm

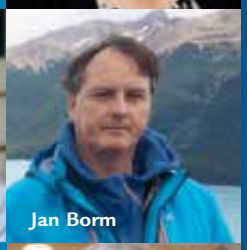
Jan Borm

Jette Rygaard

Joanna Kodzik

Juaaka Lyberth

Kaj H. P. Kleist

Kathrine Kjærgaard

Mads Fægteborg

Morten Nornild

Rasmus Leander Nielsen

Rosannguaq Rossen

Steven Arnfjord

Thorkild Kjærgaard

Troels Riis Larsen

Aage Rydstrøm-Poulsen

Introduktion

Af Aage Rydstrøm-Poulsen

Alle denne bogs veloplagte bidrag kaster med deres mange aspekter et samlet lys over den 300-årige historie fra 1721 til 2021, fra missionæren Hans Egedes ankomst 3. juli 1721 og til i dag.

Det begyndte med mødet mellem Hans Egede og inuitterne og igangsættelsen af undervisning og uddannelse i kristendom. Kort tid efter ankom den tyske mission, der på sin egen måde talte til grønlændernes hjerter. Den tyske mission forlod landet i år 1900, og i 1905 blev den danske mission til kirke i Grønland. I det 20. århundrede har kirkens engagement taget yderligere form med socialt arbejde, som i slutningen af århundredet i vidt omfang er blevet overtaget af det offentlige, men også af frikirkelige organisationer, der er kommet til landet. Kristendommen har sat sig dybe spor i Grønland i lighed med den øvrige vestlige verden, selv i noget så grønlandsk som den kvindelige nationaldragt kan det ses. Uddannelsesvæsenet, som missionen førte med sig, er ligeledes i århundredets løb blevet overtaget af det offentlige, nu i det 21. århundrede også med et universitet. Den øgede selvstændighed har medført Hjemmestyreloven i 1979 og Selvstyreloven i 2009, og det er en åben diskussion, hvor langt selvstændigheden skal række. Denne diskussion inddrager også synet på Hans Egede, og hans person og betydning vurderes i dag af nogle meget negativt som udtryk for undertrykkelse af et oprindeligt folk, i lighed med andre frihedsbevægelser i verden. En folkeafstemning om fjernelsen af hans statue i sommeren 2020 faldt dog ud til bevarelsen af den.

De tre århundreders righoldige historie giver sammenfattende indtryk af, at den grønlandske befolkning har været i stand til at tage imod inspirationer og tilegne sig nye værdier og ny viden, som man har kunnet bruge til at forøge sine kundskaber til gavn for den enkelte såvel som til udvikling af det moderne vestlige velfærdssamfund, som Grønland – med mange variationer og udfordringer – er i dag. Denne udvikling finder sted i et folkeligt rigsfællesskab med Danmark, samtidig med at Grønlands egenartede kultur og grønlandske traditioner holdes i hævd med forkærlighed og stolthed.

Dette materiale er ophavsretsligt beskyttet og må ikke videregives

"Vi, det grønlandske folk, kalder dig op ..."

Ouverturen til antologien er et smukt digt. Hulda Zober Holm indleder sit digt med ordene: "Vi, det grønlandske folk, kalder dig op, Hans Egede, gennem højtaleren på 300-årsdagen for din landgang!" Og digtet slutter med den nutidige tiltale til fortiden med ordene: "Hans, du er en del af vores historie .... Du vil altid være en del af vores historie!" Og dermed er angivet hele temaet for denne bog, der med udgangspunkt i mødet mellem Hans Egede og inuit i Grønland vil kaste lys over og både fejre og vurdere jubilæet for tre århundreders historiske udvikling i Grønland.

"Kalaallit er den betegnelse, som vi grønlændere kalder os selv ..."

Det første kapitel af Juaaka Lyberth, "'Kalåler' – et oprindeligt Inuit ord?", fokuserer på det folk, som boede i landet, og som mødte Hans Egede. Hvem var de, og hvad kaldte de sig selv? Lyberth argumenterer for, at *kalaaleq* er et ord, der belyser dette folks helt oprindelige selvforståelse med betydningen en person med magiske evner, som kan kommunikere med sine forfædre, med andre ord en åndemaner. Lyberth konkluderer, at det moderne ord for grønlændere *kalaallit* indeholder den ordhistorie, der rummer betydningen af folket med magiske evner.

"Som prest i Lofoten la Egede grunnlaget for Grønlandsmisjonen ..."

I det følgende kapitel analyserer Hallgeir Elstad missionæren Hans Egede, nærmere bestemt hans norske baggrund og hans tanker og planer om mission i Grønland, som de udviklede sig i hans tid som præst i Lofoten. Elstad viser, hvordan pietismen og Hans Egede anså mission for at være en pligt, som skulle række helt til verdens ende. Egede mødte pietismen under sin teologiske uddannelse i København, og som præst i det nordlige Lofoten havde han udset sig Grønland på de samme breddegrader i vest for at missionere kristendom blandt de hedenske grønlændere.

Missionen og det grønlandske skriftsprog

I "Vejen til himlen: Den tidlige grønlandske katekismus" beretter Flemming A. J. Nielsen om Egede-missionens lærebog på grønlandsk, der allerede så dagens lys i 1742. Forbilledet var Luthers katekismer med grundteksterne i Den Apostolske Trosbekendelse, Fadervor og De Ti Bud. Poul Egedes katekismus kom til i 1756. Nielsen analyserer missionæren Fabricius' gennemgang af De Ti Bud og viser, hvordan den nye livsform blev sat i praktisk system med afvisning af åndemanere og hekse. Nielsen viser, at De Ti Bud blev den første grønlandske lovgivning med dens vidtrækkende følger for det

Dette materiale er ophavsretsligt beskyttet og må ikke videregives

grønlandske folk, ligesom katekismerne på grønlandsk blev startskuddet til det grønlandske skriftsprog, der er så levende den dag i dag.

Hans Egedes møde med det grønlandske folk og den grønlandske natur

Kathrine Kjærgaard viser i "Naturlig teologi, naturhistorie, og missionsstrategi hos Hans Egede", hvordan strategien for at overbevise grønlænderne om kristendommen bestod i at mødes med grønlændernes egne tanker om det åndelige. Hans Egede kunne således knytte til ved deres tro på "et aandeligt og usynligt Væsen" og deres "Meening om Siælenes Udødelighed og en bedre og lyksaligere Stand for dem efter dette Liv". Kjærgaard viser, at Hans Egedes var lige så optaget af den grønlandske biologi og geologi og nød den grønlandske naturs skønhed, og hun fremhæver til afslutning, at Hans Egedes beskrivelse af Grønland i "Det gamle Grønlands nye Perlustration" fra 1741 "hurtigt blev oversat til hovedsprogene og gjorde sin forfatter til et europæisk navn, som Solen aldrig siden er gået ned over".

Den tyske mission i Grønland: herrnhuterne

Allerede i maj 1733 ankom den tyske mission til Grønland og slog sig ned i Godthåb, der var blevet grundlagt af Hans Egede i 1728 efter de første syv år på Håbets Ø længere ude i Nuuk fjordene. I "Qaajarnaqs indflydelse på Brødremissionens udvikling i Grønland" beretter Henrik Wilhjelm om de herrnhutiske brødres første tid frem til deres succes med omvendelsen og dåben af Qaajarnaq med dåbsnavnet Samuel i 1739. Qaajarnaq kom fra Syd, og han blev leder af den tyske mission i Syd, hvor han slog igennem med forkyndelsen af Jesu lidelse og død og "søgte at tale til hjertet i stedet for til hovedet" om befrielsen ved Jesu blod og sår. For Qaajarnaq var optagelsen i den tyske mission en reel befrielse, da han var under anklage af inuitterne fra Nord for at være heksemester og morder, og det kan forklare hans tilbagevenden til Syd, hvor han og med ham de tyske missionærer talte til de følelser, som Qaajarnaq selv var blevet grebet af, ligesom det kan forklare den tyske missions succes i Sydgrønland, og hvor den i øvrigt nåede frem.

Herrnhuterne og Hans Egede ... "during a crisis at the edge of the world"

I det følgende engelsksprogede kapitel "Hans Egede, the Moravians and the Inuit. A History of communication during a crisis at the edge of the world" beretter Joanna Kodzik ligeledes om brødremissionens første tid og fokuserer på den krise, forstået som selverkendelse, der udviklede sig i forholdet mellem de omvendte tyske herrnhutiske håndværkere og den i deres øjne uomvendte præst Hans Egede og inuitterne. Kodzik viser, hvordan denne selvbevidsthed prægede instruktionerne til de herrnhutiske mis-

Dette materiale er ophavsretsligt beskyttet og må ikke videregives

sionærer, og hvordan deres kommunikation kom til at påvirke grønlænderne. Krisen efter brødrenes ankomst i 1733 kom også stærkt til udtryk i den omfattende koppeepidemi, der bredte sig senere samme år, og hvor Hans Egede hjalp brødrene mest muligt. Men den ideologiske modsætning mellem Hans Egedes katekismus-baserede opdragelse af grønlænderne til organiseret kristendom med den danske stat i ryggen og de herrnhutiske brødres omvendelsesstrategi for de grønlandske sjæle til et åndeligt rige kom til at præge relationen mellem den tyske og den danske mission i alle årene frem til den tyske missions ophør i år 1900. Kodzik konkluderer, at begge missioner kom til at forandre inuitternes oprindelige verdenssyn og traditioner og "skadede deres kultur og identitetsfølelse".

"... min dåb som et frit og uafhængigt menneske. Det var min åndelige verdensstatsborgerret"

Med dette citat indleder Birgit Kleist Pedersen sit kapitel, "Hans Lynges syn på kristendom og kirke – et studie ud fra udvalgte skuespil, hørespil, teaterskitser og billeder". Kleist Pedersen belyser den udvikling af det nye kristnede Grønland, som fandt sted – efter begyndelsen i det 18. århundrede – i det 19. og 20. århundrede. Hun viser, hvordan kateketsønnen Hans Lynge fra det 20. århundrede var optaget af at "finde ind til kærnen af vort væsen, vor eskimoiske sjæl" (Hans Lynge) og fandt vejen bl.a. gennem teatret under temaet "at være tro mod sig selv og sin kultur som frit og værdigt menneske" (artiklens formulering). Kleist Pedersen viser, at Lynge var et dybt religiøst menneske, som skelnede mellem den bevidstløse (dogmatiske) tilegnelse af kristendommen og den, der er blevet til ved en dyb refleksion over budskabet, og som udvider den menneskelige horisont og gør en fri. Tro skal ikke påtvinges mennesket med tvang og trusler om dommedag og straf, men tilegnes, i takt med at mennesket forstår de dybere lag – til menneskehedens bedste. Frihedsbegrebet er et genkommende tema hos Lynge, der nærede dyb respekt for de historiske personer, som reflekterede over deres liv og var tro mod egne kulturelle rødder, hvilket afspejles i hans kritiske og til tider kontroversielle skuespil.

Udviklingen af den grønlandske folkekirke

Morten Nornild gennemgår i "Grønlandsk kirkeret i et retshistorisk perspektiv" den tidlige missions kirkeret (perioden mellem 1721 og 1814), og hvad der kaldes "den stille kirkeretsperiode" (mellem 1817 og 1905), og endelig perioden fra 1905 og til i dag. Nornild viser, hvordan de kirkelige forhold i den første periode reguleres af konkrete befalinger fra den danske stat, og hvordan svækkelserne af Danmark i slutningen af perioden medfører en forringelse af missionen i Grønland. Missionen revitaliseres

Dette materiale er ophavsretsligt beskyttet og må ikke videregives

imidlertid i den anden periode. Et eksempel er den første ordination af en grønlænder, Frederik Berthelsen, i 1815. Det vises, hvordan mission og skole gik hånd i hånd med oprettelsen af de to seminarier for kateketer og lærere i henholdsvis Ilulissat og Nuuk. Særligt egnede kunne nu uddannes til præster, dog med eksamen i København, og i 1874 blev Tobias Mørch ordineret som den anden grønlandske præst. Først i 1905 med loven om kirke- og skolevæsen blev missionen til kirke. Nornild gennemgår kirkeloven fra 1925/26, Grønlandskommissionens arbejde med kirken i 1948-50, kirkelovene af 1950 og 1967 og endelig kirkens forhold under hjemmestyret fra 1979, hvor Grønland hører under Københavns stift, men nu med egen vicebiskop (Jens Christian Chemnitz, fra 1984 Kristian Mørch, fra 1993 med titel af biskop med oprettelsen af Grønland som selvstændigt stift). I 1995 fik Grønland sin egen første valgte biskop Sofie Petersen, og Nornild gennemgår til sidst, hvordan de kirkelige forhold blev organiseret under indførelsen af Selvstyret i 2009, og hvordan kirkeloven i 2010 bestemmer den grønlandske kirke som en del af rigsfællesskabets folkekirke.

En bistandsværge: *"Jeg er hans kontaktperson til resten af verden. Og jeg vil rigtig, rigtig gerne hjælpe ham med at gøre hans chancer i livet så gode som mulige"*

Annemette Nyborg Lauritsen viser i "Ildsjæle og aktivister – bistandsværger for tvangsanbragte grønlændere i Danmark", hvordan begreber som medmenneskelighed og omsorg bliver omsat i lovgivning og praksis med Kriminalloven af 2008 om beskikkelsen af bistandsværger og bekendtgørelsen om bistandsværger i 2016. Bistandsværgeordningen er iværksat for at sikre, at retssikkerheden overholdes for psykisk syge eller udviklingshæmmede foranstaltningsdømte og forvaringsdømte grønlændere i Danmark og Grønland. Nyborg Lauritsen beretter om bistandsværgegruppen ved Det Grønlandske Hus, der omfatter 25 værger, og viser deres sociale engagement. En bistandsværge siger: "Samværet med den indsatte giver glæde, ved at der gives håb om et andet liv for den indsatte." Nyborg Lauritsen viser, hvilke relationer der opstår mellem bistandsværge og domfældte, og hvilke udfordringer bistandsværgerne møder i deres hverv, og hun konkluderer, at "i mere end 40 år har bistandsværger og Det Grønlandske Hus kæmpet for bedre forhold for de tvangsanbragte grønlændere i Danmark. Og med et ukueligt engagement er det lykkedes at få deres holdninger frem, som har været medvirkende til forbedringer."

De fængslede grønlændere i Danmark

Benny Birk Mortensens "Sjælesorg i fængslet – et indblik i mødet med grønlandske indsatte i Herstedvester fængsel" beskriver Anstalten ved Herstedvester, forholdene for de grønlandske indsatte her, de grønlandske gudstjenester, mindesamværene ved dødsfald i de indsattes familier og især sjælesorgen for de indsatte. Birk Mortensen giver

Dette materiale er ophavsretsligt beskyttet og må ikke videregives

et førstehåndsindtryk af en fængselspræsts møde med fængslede grønlændere og af de samtaler, som kaldes sjælesorg. Med sjælesorg menes omsorg for sjælen – med artiklens ord "livshjælp og troshjælp". Samtalerne føres under tavshedspligt, men indeholder temaer som frustration over fængselslivet, vrede, sorg, selvmord, forbrydelsernes alvor, skyld og skam, selverkendelse, og tabet af tillid og tro. Birk Mortensen viser, hvordan grønlændere skiller sig noget ud fra andre indsatte, især med store savn af landet og familien, traumer fra overgreb fra barndommen, tanker om selvmord og åndetro, men også med den kristne tros og kirkens betydning.

Kirken og det sociale arbejde i Grønland

Kirkens betydning er emnet for det følgende kapitel af Gimmi Olsen "Kirken som social aktør i samfundet – et historisk rids over 300 års diakoni og socialt arbejde i den grønlandske kirke". Kapitlet begynder med den første store ulykke, koppeepidemien i 1733-34, hvor Hans Egede og Gertrud Rask indlogerede de syge og døende, og giver eksempler på, hvordan missionærerne igennem det 17. og 18. århundrede også kom til at virke som både lærere, sygeplejersker og læger. I kirkens tid, dvs. efter 1905, kom den national-kirkelige vækkelsesbevægelse Peqatigiinniat til at spille en vigtig rolle med lokalforeninger og konkrete forbedringer af befolkningens levevilkår. Olsen præsenterer de aktuelle kirkelige hjælpeorganisationer såsom Blå Kors og KFUK's sociale arbejde, herunder Nødherberget i Nuuk og Familiecentret i Sydgrønland. Herefter analyseres Folkekirkens sociale rolle i det 20. århundrede og endelig den helt aktuelle situation i årene 2000-21, hvor kirken selv ønsker et endnu større engagement fra kirkens side i afhjælpning af sociale problemer. En undersøgelse viser, at kirken "er et holdepunkt i krise og sorg, der har stor tillid og opbakning". Olsen konkluderer, at kirken i Grønland med sin 300-årige historie er et naturligt forum for socialt arbejde sammen med det offentlige og de frivillige kirkelige organisationer og samfund.

Næstekærlighed i praksis

Steven Arnfjords "Trosbaseret socialt arbejde i Grønland – en socialpolitisk legitimering af kristendommen" diskuterer det paradoksale i, at det offentlige har brug for al mulig hjælp udefra i det sociale arbejde, samtidig med at der politisk nærmest ikke samarbejdes med "faith based organizations". Arnfjord peger på fordelene ved samarbejdet med disse organisationer og finder deres indsats betydelig, ligesom de må ses som en naturlig forlængelse af kristendommens historie i Grønland. Denne historie bygger på europæisk og skandinavisk historie, hvor kirken har haft tradition for at tage sig af de socialt udsatte. Missionens og senere kirkens sociale hjælpearbejde i Grønland afløses imidlertid af det moderne, statsstyrede velfærdssamfund. Arnfjord påpeger, at de sociale

Dette materiale er ophavsretsligt beskyttet og må ikke videregives

problemer ikke dermed er forsvundet, men at de kan ses voksende i den øgede forskel mellem rig og fattig, i stigningen af voldssager og i stigningen af antallet af hjemløse. Arnfjord viser, at kirken erkender at have et ansvar for de nødstedte medmennesker, og at den samme tankegang motiverer de religiøse sociale hjælpeorganisationer, hvoraf omtales KFUK, Frelsens Hær, Sømandsmissionen, Kofoeds Skole, Jesu Små Søstre og Ebenezer (Plymouth Brethren).

Kristendommens indflydelse på kvindedragten

I "Kristendommens indflydelse på den vestgrønlandske kvindedragt – inspiration fra moden i Europa" viser Rosannguaq Rossen, at grønlænderne altid har været åbne over for at tage imod de udefrakommende impulser, som de kunne bruge. Det gælder også den vestgrønlandske kvindedragt, som ellers ofte betragtes som et særligt isoleret grønlandsk fænomen. Men Rossen viser, hvordan denne beundrede grønlandske kvindedragt består af forskellige elementer, hvis oprindelse kan spores tilbage til den tyske mission, især herrnhuternes brug af farvekoder og mønstre, som også de danske missionærer brugte. Rossen diskuterer synspunkterne om den 300-årige missions historie i forholdet til den oprindelige grønlandske kultur, hvor grønlænderne har været gode til at finde inspirationer i den europæiske kultur, som de mødte i de danske hjem i kolonierne, i den europæiske mode og ikke mindst i de tyske dragter. Flere eksempler viser, at traditionen med farvekoderne lever videre den dag i dag.

Hans Egede og selvstændigheden

Gert Mulvads "Hans Egede, Inussuk og Selvstyret" peger på sammenhængen mellem de fire århundreders skandinavisk kultur i Grønland, der sluttede omkring år 1400, og Hans Egede-missionens ankomst tre århundreder senere. Hans Egede-statuen på højen uden for domkirken i Nuuk er et symbol på missionen og dens indflydelse på Grønland, mens den moderne varde, Inussuk, er symbolet på indførelsen af Grønlandsk Selvstyre i 2009. Bidraget illustreres af et foto af varden med Hans Egede-statuen i baggrunden som et symbol på den 300-årige historie, der tog sin begyndelse i 1721: En historie – konkluderer Mulvad – hvor grønlændernes eget sprog blev bevaret, og ansvaret for den enkeltes eget liv, eget samfund og egen befolkning blev udviklet.

Grønland og selvstændigheden

I "Grønlands placering i Kongeriget" tager Mads Fægteborg udgangspunkt i en avisartikel fra 2018, hvor fire historikere udtalte sig forskelligt om, hvorvidt Grønland har været en dansk koloni. Tre mente, at Grønland har været en koloni under dansk her-

Dette materiale er ophavsretsligt beskyttet og må ikke videregives

redømme i årene 1721 indtil indlemmelsen af Grønland i riget i 1953. Én historiker mente, at Grønland aldrig er blevet koloniseret, men siden 900-tallet havde været en del af norske-riget, som senere – med Norges afståelse af de atlantiske øer i 1814 – blev en del af Danmark. Bidraget er et debatindlæg, og Fægteborg er enig med de tre historikere og uenig med den fjerde, idet han finder, at 1721 indebar en genkolonisering af Grønland. Fægteborg gennemgår den debat, som opstod efter 1953, hvor Grønland blev indlemmet i det nuværende rigsfællesskab med Danmark og Færøerne, men hvor det må hævdes, at Grønland ikke er en ligeberettiget del af dette fællesskab. Fægteborg peger afslutningsvis på, at der er grønlandske politikere, der ønsker, at Grønland udråbes som en selvstændig uafhængig nation netop i det indeværende jubilæumsår.

Grønland og den vestlige verden

Troels Riis Larsen beretter i "Grønland på vej – adskilt fra Danmark 1940-1945" om, hvordan Anden Verdenskrig og adskillelsen fra Danmark til amerikansk beskyttelse førte til forandringer og nyskabelser i det grønlandske samfund. Grønland så sig tæt knyttet til Danmark, men med forbindelsen til Nordamerika åbnede der sig en ny verden. Grønland blev moderniseret både teknisk, strukturelt og økonomisk i denne periode, og velstanden blev forøget for store dele af befolkningen. Riis Larsen peger endelig på betydningen af radiosenderen fra 1942 for samlingen af Grønlands landsdele. Efter krigen var åbningen af landet mod den store verden kommet for at blive. Artiklen konkluderer, at Grønland fra krigsårene til i dag har udviklet sig til et moderne samfund med dets fremskridt og udfordringer.

Grønland og globaliseringen

I "Global Greenlanders: Evolutionen af en grønlandsk udenrigspolitik i et foranderligt Arktis" viser Rasmus Leander Nielsen, hvordan udtrykket "Global Greenlanders" betyder grønlændere med udsyn til verden udenfor, uden at de mister deres grønlandske identitet, og hvordan dette udsyn har medført en selvstændig politisk holdning i Arktis. Nielsen peger på selvstændigheden i forholdet til de europæiske enhedsbestræbelser ved udmeldelsen af EF i 1985 og ser den som et tegn på udviklingen hen imod hjemmestyret i 1979 med dannelsen af flere grønlandske partier og en arktisk organisation som Inuit Circumpolar Council (ICC). Udviklingen har medført en øget selvstændighed i Grønlands udenrigspolitik, som ellers varetages af Danmark, og den ses i Grønlands egne repræsentationer i Bruxelles, Washington og i Reykjavik. Disse repræsentationer viser Grønlands egne interesser i samarbejdet med Europa, Nordamerika og i Arktis. Nielsen konkluderer, at grønlandiseringen af udenrigstjenesten er en succeshistorie.

Dette materiale er ophavsretsligt beskyttet og må ikke videregives

Grønlandske visioner og realiteter

Det følgende bidrag er et interview med Kaj Kleist under overskriften "Et selvstændigt Grønland – drømmerier eller virkelighed?" foretaget af Annemette Nyborg Lauritsen og Rasmus Leander Nielsen. Kaj Kleist var i en lang årrække chef for den grønlandske administration og var en aktiv deltager i bestræbelserne for oprettelsen af både hjemmestyre og selvstyre. I interviewet kommenteres en række forhold, lige fra overmalingen af Hans Egede-statuen, den politiske vækkelse i 1970'erne, hjemtagelsen af administrative områder og tempoet i denne proces, det positive i udenrigstjenesten i samarbejde med Danmark, nedgangen det seneste årti i tempoet for hjemtagelse af ansvarsområder, og endelig det betænkelige ved idéen om en forfatningskommission. Kaj Kleist peger på behovet for uddannelse og specialisering på en række områder og ikke mindst økonomisk bæredygtighed som nødvendige forudsætninger for at kunne selvstændiggøre Grønland. Han tilslutter sig vurderingen hos den unge mand (Kaalleeraq M. Andersen) i dokumentarfilmen "Kampen om Grønland" (2020), at man sammen med Danmark skulle lægge en plan for, hvordan et selvstændigt Grønland kan blive til.

Vurderinger af Hans Egede i vor tid

Jan Borm viser i sit engelsksprogede bidrag "'To seek out these poor sheep wandering in a land of darkness' – Hans Egede in English, French, and German texts from the 18th century until today", hvordan Hans Egede var et særdeles kendt og respekteret navn i Europa i det 18. århundrede på grund af hans "Perlustration", der i allerede midten af århundredet udkom på dansk, engelsk, fransk, og tysk. Den meget positive bedømmelse af ham som opdagelsesrejsende og missionær – såvel som af "hans heroiske kone" – fortsatte i det 19. århundrede. Grønlænderne beskrives som meget vilde hedninge, mens missionen beskrives som succesfuld, selvom Hans Egede sagde det modsatte i sin afskedsprædiken. Hans Egede blev beskrevet som den heroiske "Apostel der Grönländer" i midten af århundredet, og grønlænderne så ham som en "uforglemmelig fader". I de senere år har nogle forfattere lagt op til en revision af synet på kristendommens indflydelse og koloniseringens betydning, ligesom Hans Egedes mission kan blive bedømt som negativ og uden forståelse for grønlændernes animistiske verdenssyn. Borm konkluderer, at Hans Egedes rolle i Grønlands historie fortsat vil tiltrække sig opmærksomhed som "eminent" og samtidig "flertydig".

Bedømmelser af Hans Egede i det moderne Grønland

Jette Rygaards "Hans Egede i billeder og tekst" tager udgangspunkt i striden om Hans Egede-statuen i Nuuk i 2020, hvor statuen er blevet set som et symbol på undertrykkelsen af et oprindeligt folk. Rygaard noterer sig en tavshed hos moderne grønlandske

Dette materiale er ophavsretsligt beskyttet og må ikke videregives

forfattere om denne problematik, men gennemgår en række litterære tidligere bidrag, der bedømmer Hans Egede lige fra en "vredladen præst" til udvikleren af det grønlandske skriftsprog, ligesom hans virke er blevet bedømt lige fra en "inhuman humanistisk imperialisme" til respekt for grønlænderne. Rygaard analyserer en række historiske og akademiske tekster, skønlitteratur, digte og billeder og graffiti i det offentlige rum, fra midten af det 20. århundrede til i dag, som viser de moderne bedømmelser af Hans Egede. Således betegnes Peter Freuchens syn på Hans Egede som positivt, Hans Anton Lynges som ambivalent, mens grønlandsfareren Kim Leines syn er helt negativt. Rygaard påpeger historieskrivningens forskelligartethed, men også dens nødvendighed for, at man kan lære af historien eller historierne.

Den seneste strid om Hans Egede

I "Et karaktermord" redegør Thorkild Kjærgaard for de moderne negative vurderinger af Hans Egede, der ses som udtryk for europæisk kolonialisme og imperialisme. Kjærgaard sætter fokus på forfatteren Kim Leine, der med romanen *Profeterne i Evighedsfjorden* (2012) viser sig som en "uforsonlig kritiker af den danske tilstedeværelse i Grønland", og med romanen *Rød mand/Sort mand* (2018) anklager Hans Egede og missionen for "kolonisering og undertrykkelse af den oprindelige befolkning". Romanen taler for, at de kristne værdier allerede var til stede i Grønland, men at grønlænderne og danskerne generelt er som ild og vand i forhold til hinanden, og sådan forholder det sig stadig. Kjærgaard viser med en række eksempler, hvordan Leine giver udtryk for en meget kritisk og negativ vurdering af personen Hans Egede. Kjærgaard konkluderer, at forfatteren Kim Leine ikke viser nogen interesse for historisk forståelse, men blot overfører nogle gængse, moderne fordomme på en opdigtet fortid.

De moderne medier og Hans Egede

Aviaq Fleischers "Forestillinger om Hans Egede: fra radiospil til en hovedløs statue. Hans Egede set igennem de sidste 50 år i de grønlandske medier" viser fremstillingerne af Hans Egede i forskellige medier – radio og TV, aviser, digte og sociale medier – igennem de seneste 50 år. En avisreportage i 1971 i anledning af 250-års jubilæet for Hans Egedes udtrykte således på lederplads taknemmelighed for de forgangne 250 år. Men allerede godt ti år efter kunne forskellige musikbands beklage, at "Hans Egede har været med til at udrydde det gamle inuits levemåde med hjælpeånder", og de gav udtryk for, at de nu ønskede at vende tilbage til den gamle levevis; der blev kaldt til kamp imod kolonialismen og den lutherske kristendom. I årene omkring 275-års jubilæet i 1996 mente en række radioudsendelser, at missionen lærte grønlænderne at adlyde, hvilket medførte uselvstændighed og initiativløshed. I forberedelsen af 300-året er både positive

Dette materiale er ophavsretsligt beskyttet og må ikke videregives

og negative meninger om historien kommet til udtryk, senest iøjnefaldende ved angreb på statuen af Hans Egede – i lighed med de samtidige angreb på symbolske statuer i den vestlige verden i kampen mod racisme.

Hans Egede som symbol

Camilla Kleemann-Andersens "Hans Egede – en grusom kolonisator eller Grønlands Apostel?" tager udgangspunkt i vandaliseringen af Hans Egede-statuen og den kommunale afstemning om bevarelsen af statuen i sommeren 2020, hvor et stort flertal ønskede statuen bevaret. Det historiske mindesmærke er blevet debatteret som et symbol på henholdsvis den heroiske "Grønlands Apostel" og den "grusomme kolonisator" med alle Grønlands problemer til følge – som symbol på kristendom og grønlandsk kultur og identitet i modsætning til undertrykkelse og racisme. De forudgående års debat har peget på, at den grønlandske historieskrivning har været domineret af ikke-grønlændere, og at den danske minoritet har haft en dominerende position i Grønland. Kleemann-Andersen viser betydningen af ordet "decolonize" ved vandaliseringen af statuen som udtryk for sammenhængen med tilsvarende befrielsesbevægelser i udlandet. Samtidig peger ordet på opgøret med dansk dominans og åbningen over for den engelsksprogede verden. Kleemann-Andersen konkluderer, at der ifølge Selvstyreloven skal være ligeværdighed i fællesskabet med Danmark, og at den aktuelle debat om Hans Egede-statuen viser det udtalte grønlandske behov for selvværd og ligeværdighed.

* * *

Dette materiale er ophavsretsligt beskyttet og må ikke videregives

ÅBNING